

Տ. ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐՅԱՆԻ ՔԱՐՈԶՐ՝ ԽՈՍՎԱԾ Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ ՄԱՏՈՒՅՎԱԾ ՈՒԽՏԻ ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ

(13 հուլիսի 2003 թ.)

«Ցանուն Տօր եւ Որդոյ եւ Տոգոյն Սրբոյ, ամեն»:

Քոյրեր եւ եղբայրներ,

Նախ եւ առաջ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Աստուծոյ, որ ինձի այս օրը եւ այս ժամը պարգեւեց, անգամ մը եւս արժանացնելով զիս սրբութեան եւ փառաբանութեան այս յարկին վրայ հոգիներու բժշկութեան ու փրկութեան համար Պատարագ մատուցանելու:

Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ նաեւ Ամենայն Հայոց Հայրապետին՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ Կաթողիկոսին, Որո՞ւ հրաւերով կը գտնուիմ այսօր այստեղ, ուխտի Պատարագ մատուցանելու Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի շինութեան 1700-ամեակի առիթով, եւ Որո՞ւ շնորհիւ բախտը ունիմ աղօթքի հրաշալի այս պահը ապրելու ձեզի հետ:

Ուրախ եմ նաեւ, որ այսօր այս Ս. Պատարագին ներկայ են Ֆրանսայէն ուխտաւորներ, որոնք եկած են ամրապնդելու իրենց քրիստոնէական հաւաքը, վերանորոգելու իրենց ուխտը եւ Ս. Էջմիածնէն ստանալու իրենց օրհնութիւնը:

Թող Աստուած բարին կատարէ բոլորին խնդրանքները: Թող հաճելի դառնայ Իր մօտ ձեր բոլորի ուխտերը:

Սիրելի հաւատարեցեալներ,

Քանի որ այս տարի կը նշուի Մայր Տաճարի շինութեան 1700-ամեակը, բնականօրէն միաբն ու մտածումներս կը յղուին անոր հիմնադրութեան պատմմին: Այդ պատմի իմացումով, հոգիս փառք կու տայ Աստուծոյ, որովհետեւ մեր Տիրոջ՝ Յիսուս Քրիստոսի Համբարձումէն քանի մը դարեր ետք, Աստուած անգամ մը եւս Իր Միածին Որդին կը դրկէ աշխարհ, այս անգամ իբրեւ վայր ընտրելով Հայաստանը:

Տոգ չէ, թէ Միածնի էջըը տեսանելի կը դառնայ միայն մէկ հոգիի՝ Գրիգոր Լուսաւորչի: Տոգ չէ, թէ Ան չիջներ մարմնացման եւ մարդացման աստուածային միեւնոյն ծրագրով կամ միեւնոյն կերպարանքով, բայց Ան կ'իջնէ՝ փրկութեան եւ փրկչական միեւնոյն նպատակով եւ խորհուրդով: Ինչ որ կը պատահի ոսկեայ մուրճի հարուածներու տակ, այս իսկ վայրին վրայ, ուր կը գտնուինք, ճարտարապետական յարակազմի մը գծագրութիւնը չէ միայն, այլ մաքրագործումն է հողի ընդերքին չարի ոյժերէն, *հողին սրբացումը*, պիտի ուզէի ըսել: Մուրճի հարուածներու տակ կը բեւեռուի չարը, Ստաւանան, եւ կ'արտաքսուի սանդարամետական անդունդները: Որմէ ետք, այս վայրը կը դառնայ սրբավայր, այսինքն՝ բնակարան երկնքի գօրաց եւ հրեշտակաց, եւ մարդոց քաւարան:

Միածնի էջըը այս վայրին վրայ նշան մըն է, որով Աստուած կ'ուզէ ցոյց տալ հայ ժողովուրդը փրկելու Իր կամքը, նպատակը եւ փառիքը: Եւ կաթողիկէն կը բարձրանայ այստեղ իբրեւ աշտարակ փրկութեան փարոսի, որուն ով որ նայի, չընկղմիր մեղքի ծովուն մէջ:

Այսպիսով, Հայաստանի այս հողատարածքը կը դառնայ կտոր մը երկնային տարածք եւ հայրու քրիստոնէական հաւաքի հաւաքական կեդրոնը եւ աղբիւրը: Էջմիածինը իր հիմ-

նադրության առաջին իսկ օրէն կ'ըլլայ մեկնակէտը Հայաստան աշխարհի աւերարանումին: Աստուծոյ խօսքը, լոյսը կը սկսի սփռուիլ այսօրէնէն ամբողջ Հայաստան աշխարհի մէջ: Մեծ է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի կաթարած դերը 1700 փարուայ հայոց պատմութեան ընթացքին: Քարոզի մը թոյլաբարած պահը բարարար չէ ներկայացնելու համար մանրամասնութիւնները Էջմիածնի կաթարած դերին ողջ հայ ժողովուրդի գոյութեան պայքարին մէջ: Բայց այսքանը ըսեմ, թէ Էջմիածինը եղաւ հայ ժողովուրդին գոյութեան եւ փրկութեան վայրը: Արշակունիներու թագաւորական պետութիւնը, առաջին իսկ վայրկեանէն հասկցաւ, թէ հայ հասարակութեան դաստիարակչական աշխարանքը պէտք է վստահի Հայ Եկեղեցիին, եւ Մայր աթոռ Ս. Էջմիածինը փարաւ կազմակերպչական մեծ աշխարանք: Եկեղեցին հայկական ընկերութիւնը հիմնեց քրիստոնէական բարոյականի վսեմ սկզբունքին վրայ: Ժողովուրդը դարձաւ աստուածապաշար եւ աստուածասէր, եւ որովհետեւ դարձաւ այդպիսին, դարձաւ նաեւ ազգասէր եւ հայրենասէր:

Այս առթիւ կ'ուզեմ օգտագործել ընդհանուր փարագ մը, որ շարք յաճախ քարոզիչներ օգտագործած են, որը հետեւեալն է. *Էջմիածինը ունենալով հարուստ անցեալ, անցեալ մը չէ միայն, ան՝ է նաեւ ներկան եւ երաշխիքը վաղուան գոյութեան*: Ասոնք, սիրելիներ, աժան կերպով արտասանուած բառեր չեն, ասոնք մէկ կողմէ կը վկայեն անցեալի ճշմարտութիւնը, միւս կողմէ ցոյց կուտան, որ Էջմիածինը այսօր դեռեւս պիտի շարունակէ իր առաքելութիւնը, որովհետեւ աստուածային փրկչական ծրագիրը դեռ չէ աւարտած, կը շարունակուի եկեղեցիով: Ներուաբար Էջմիածինը այսօր եւ դեռ վաղը ընելիք ունի միեւնոյն կարեւորութեամբ:

Անցնող դարուն Ս. Էջմիածինը անցաւ վերիվայրումներէ, դժուարութիւններէ, փառք Աստուծոյ, ներկայիս արտոնք կը պարկանին անցեալի փխուր էջերուն: 21-րդ դարու սկիզբը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի առաջ կը բացուին լուսեղէն նոր ճանապարհներ:

Առաքելական գործունէութեան լծուելու պահը հնչած է:

Կ'ընդարձակուի Էջմիածնի հողափարածքը, կը բազմանան գործադաշտերը, քարոզչական դաստիարակչական կազմակերպութիւններ ծնունդ կ'առնեն վերաքրիստոնէացնելու համար Հայաստանը, Երեւանի Պետական Համալսարանի մէջ Աստուածաբանութեան ֆաքիւլտէթ կը հիմնուի, ուրկէ ամեն փարի որակաւոր աշակերտներ դուրս կու գան ուսուցիչ դառնալու այս ժողովուրդին, եւ անոր ընկերային կեանքին օգնելու, ընկերային կեանքը հիմնուած, անշուշտ, դարձեալ քրիստոնէական ուսմունքի վսեմ բարոյականին վրայ:

Այս բոլորին զուգահեռ ժողովուրդէն կը սպասուի, որ որոշ չափով շարկէ իր նայուածքը հանդէպ Էջմիածնին: Մենք պէտք չէ այցելենք Ս. Էջմիածնի Տաճարը որպէս թուրիսթներ, որպէս զբօսաշրջիկներ, այլ պէտք է գանք ճշմարիտ ուխտով, ճշմարիտ ուխտ դրած մեր սրտերու մէջ: Պէտք է գանք աղօթելու համար եւ ոչ թէ դիմաւորելու անցեալի մշակութային փառք մը: Դժբախտաբար քրիստոնէութիւնը, քրիստոնէական ցամաքամասերու վրայ, վրանգին փակ կը գտնուի քարացած մշակոյթ դառնալու: Մեր հաւաքը կենդանի հաւաք է, կենդանի վեմի վրայ հիմնուած, ան կապ ունի կենդանի Աստուծոյ հետ, ան չվերածուի թող քարացած հաւաքի, քարացած մշակոյթի մէջ: Աստուած չընէ, որ քրիստոնէութիւնը քարացած մշակոյթի վերածուի, կոնապաշտութեան նոր ձեւի մը ծնունդ փարով:

Միտելի հաւաքացեալներ, մարդկութեան մեծ մասը այսօր սկսած է ընդունիլ, թէ Աստուած գաղափար մըն է մարդկային մտքէն բխած, այլ խօսքով՝ մարդկային մտածողութեան արդիւնք: Կարելի չէ թէ՛ քրիստոնէայ ըլլալ եւ թէ՛ հետեւորդ նման մտածողութեան մը կամ

համոզումի մը: Որովհետքն ան կը հակասէ Աստուածաշունչի այն խօսքին, որ կ'ըսէ, *Աստուած մարդը ստեղծեց իր պատկերին համաձայն*: Ընդունիլ նման վարկած՝ կը նշանակէ, թէ արարածը կ'ուզէ Արարչին փոքր գրասէ: Մենք որպէս քրիստոնեայ ճշմարիտ հաւարացեալներ պիտի չփորձենք մեր անձնական, անհարական կրօնքը ստեղծելու, մենք իսկական քրիստոնեայ հաւարացեալներ ենք, մեր հաւարքը պիտի հիմնենք Քրիստոսի հաւարքին վրայ, Քրիստոսի անձին վրայ եւ ո՛չ թէ մենք մեր կրօնքը ու հաւարքը պիտի յօրինենք եւ պիտի ցանկանք, որ Քրիստոս մեր յօրինած կրօնքին յարմարի:

Ծիշար է, որ մեր երկրին մէջ աղքատութիւն կը փրիւր, բացայայտ են աշխարհակալ ճարտարութիւնները, բայց այդպիսի պահեր այս ժողովուրդը իր ամբողջ պարմութեան ընթացքին անցուցած է եւ դիմագրաւած՝ շնորհիւ իր քրիստոնեական հաւարքին: Անցեալին երբեք այս ժողովուրդի մէջ թշուառութեան պահերուն յոյսը իրենց սրտին մէջ չէ՛ մարած: Անոնք իրենց հաւարքը պահած էին ճշմարտապէս, որովհետքն իրենց հաւարքը պարտաւորած էին Յիսուս Քրիստոսի Յարութեան հաւարքին հետ: Այդոր համար էր, որ այս ժողովուրդը ամէն անգամ իր դժուարութիւններու եւ դժբախտութիւններու մէջէն յարութիւն կ'առնէր: Բայց այսօր, Նայասարանի ժողովուրդին դէմքերը երբ կը դիպենք, անոնց դէմքերուն վրայ փխրութիւն մը կը նշմարենք, որովհետքն հաւարքի ներքին ուրախութիւնը բացակայ է, ո՛չ թէ անպայման անոր համար, որ աղքատութիւն կայ, այլ որովհետքն յոյսը հաստատ է, մարած է, փոխանակ վառուելու եւ յուսադրուելու:

Կը զգանք, որ այսօրուան հայկական ընկերութեան մէջ մեր Եկեղեցոյ պարտականութիւնն է՝ վերարժարժել բոցը յուսավառութեան յուսահարեալ մեր ժողովուրդին:

Միրելիներ, բնական է, որ ժողովուրդի մը ծոցին մէջ գաղափարական փոքրերութիւնները բաժանումներ ստեղծեն, բայց հաւարքի նոյնութիւնը կոչումն ունի բաժանումները հաշտեցնելու եւ բաժանուած հաւաքականութիւնները Աստուծով իրարու քով բերելու:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը որպէս հաւարքի կեդրոն միշտ խաղացած է այդ դերը: Նայասարանը երբ բաժնուած էր երկուցի, միացեալ Նայասարանը կը խորհրդանշուէր Սուրբ Էջմիածնով: Այսօր ալ Էջմիածինը կը խորհրդանշէ մեր ժողովուրդի միութիւնը, որովհետքն Էջմիածինը կը մնայ միշտ քրիստոնեական հաւարքի մեր կեդրոնը: Այս կեդրոնին հանդէպ մեր նայումաճքը պէտք է յստակ ըլլայ: Մեր յոյսի կեդրոնն է անկիւս: Եթէ Էջմիածինը փրկութեան փարոս է, ապա այդ փարոսը մեզի միշտ պիտի ազգարէ փորձանքներէ:

Թող Աստուած անսասան պահէ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, իր Գահակալը, եկեղեցական դասը եւ ողջ հայ ժողովուրդը, անսասան պահէ մեր Նայրենիքը, զօրացնէ մեր պետութիւնը: Աստուած մեր պետութեան ղեկավարներուն առաւել եւս մօտեցնէ իր աստուածային ճշմարտութիւններուն, անոնք չսահմանափակուին միայն երկրաւոր մտահոգութիւններով, որովհետքն կենսքի մէջ միայն քաղաքական ճշմարտութիւններ չկան, այլ կան նաեւ տիեզերական ճշմարտութիւններ: Ո՛չ միայն կայ երկրի վրայ ապրած մեր այս ժամանակաւոր կենսքը, այլ նաեւ յաւիտենականը:

Տիեզերական ճշմարտութիւնը երբ իրօք ապրուի, այն ապեն մենք այս երկրաւոր ժամանակաւոր նեղութիւններուն բարձր աչքով կը նայինք, համբերութիւնը մեր մէջ կը սկսի փեղաորուիլ եւ յոյսը կը վերսկսի բոցավառիլ եւ այդ կերպով մեր ժողովուրդը անգամ մը եւս կը դառնայ Աստուծոյ ժողովուրդ:

Այն, ինչ որ գծագրուեցաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի փետիքով, ուր՝ *Աստուած, Նայրենիք եւ ժողովուրդը* տեռակը մէկ միութիւն կազմեց, այդպէս ալ այսօր հայ ժողովուրդը մնալով յարութեան հաւարքի մէջ միացած եւ զօրացած, թող կերպէ իր Նայրենիքի ապագան: